

Γέλιο/Χιούμορ – Κόμικς

«Μια μέρα χωρίς γέλιο είναι μια χαμένη μέρα».

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Γέλιο/Χιούμορ

Προσδιορισμός των εννοιών

• Σύμφωνα με τα λεξικά, **γέλιο** είναι η έκφραση ευχαρίστησης, ευθυμίας, ειρωνείας, χλευασμού που επιτυγχάνεται με τη σύσπαση των μυών του προσώπου (των χειλικών και των παρεικών) και η οποία συνοδεύεται από ηχηρές εκπνοές. Το γέλιο αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ανθρώπου, αφού μόνο αυτός ως έλλογο ον μπορεί να διακρίνει τα εξωτερικά ερεθίσματα στα οποία ανταποκρίνεται με αυτό. Έτσι, το γέλιο διακρίνεται σε γνέσιο, πηγαίο, αυθόρμητο, δυνατό, σαρκαστικό, ειρωνικό, υποκριτικό, πικρό, τεχνητό κ.ά. ανάλογα με τα ερεθίσματα που δέχεται κάθε άτομο, καθώς και με τον χαρακτήρα, το μορφωτικό του επίπεδο κ.λπ.

• **Χιούμορ** είναι η σύλληψη των πραγμάτων και της ζωής από την αστεία και κωμική πλευρά τους, καθώς και η έκφραση αυτής της όψης με έξυπνο και πνευματώδη τρόπο. Το χιούμορ σήμερα το βρίσκουμε στη σάτιρα (ως λογοτεχνικό είδος, έμμετρο ή πεζό, όπου ασκείται κριτική με τρόπο σκωπτικό σε πρόσωπα και καταστάσεις της κοινωνίας με σκοπό τη διόρθωσή τους), στη γελοιογραφία, στο ευθυμιογράφημα, στα κωμικά θεατρικά, κινηματογραφικά, τηλεοπτικά έργα κ.λπ.

Η τέχνη του γέλιου

Η αξία του γέλιου και η τέχνη της πρόκλησής του έχουν τις ρίζες τους στην αρχαιότητα. Για τους αρχαίους Έλληνες ο Γέλως, παρόμοια με τον Πόθο και την Ήδονή, ήταν δώρο της θεάς Αφροδίτης προς τους ανθρώπους. Η ιδιαίτερη, μάλιστα, σχέση τους με το γέλιο εκφράστηκε μέσα από τη χρήση του κωμικού στοιχείου ως μέσου για τη διάδοση ιδεών με μοναδική διαχρονική και διαπολιτισμική αξία. Ο πρώτος, λοιπόν, που ασχολήθηκε συστηματικά με την παράσταση του στοιχείου αυτού ήταν ο γνωστός Αθηναίος κωμωδιογράφος **Αριστοφάνης** (445-386 π.Χ.), που με τη διακωμώδηση προσώπων και κοινωνικών, πολιτικών, λογοτεχνικών ή φιλοσοφικών θεμάτων/ζητημάτων προκαλούσε το γέλιο και πρόσφερε πραγματική ψυχαγωγία (με την αρχική σημασία της λέξης: «καθοδήγηση της ψυχής») στο κοινό του, οδηγώντας το στην κάθαρση με ανώδυνο και ευχάριστο τρόπο.

Σε ανάλογη αξιοποίηση του κωμικού στοιχείου προέβησαν στους νεότερους χρόνους πολλοί δημιουργοί όπως, χαρακτηριστικά, ο Γάλλος δραματουργός Μολιέρος και ο Άγγλος Γουίλιαμ Σαίξπηρ τον 16ο-17ο αι. ή οι Ιρλανδοί συγγραφείς Όσκαρ Ουάιλντ και Μπέρναρντ Σο τον 19ο-20ό αι., οι οποίοι, διακωμώδοντας ανθρώπινους χαρακτήρες και καταστάσεις, διατύπωσαν αλήθειες και καυτηρίασαν ήθη και κοινωνικές συμβατικότητες της εποχής τους.

Γιατί γελάμε;

Το γέλιο είναι μια αυθόρμητη εκδήλωση της ανθρώπινης ζωής που προκαλείται από καταστάσεις οι οποίες αναγνωρίζονται ως φαιδρές, αστείες, κωμικές. Τέτοιες καταστάσεις δημιουργούνται συνήθως όταν κάτι γενικά ασήμαντο, ανάξιο λόγου ή αδιάφορο αποκτά αναπάντεχα σπουδαιότητα ή αξία και, αντίθετα, όταν κάτι θεωρητικά σοβαρό και αξιόλογο χάνει, επίσης αναπάντεχα, την αξία του και γελοιοποιείται.

Ωστόσο, δεν γελούν πάντα όλοι οι άνθρωποι με το ίδιο γεγονός ή την ίδια κατάσταση ούτε με τον ίδιο τρόπο. Άλλοι γελούν με μια έκπληξη, άλλοι ως ξέσπασμα της θλίψης τους, άλλοι όταν χαιρόνται πολύ, άλλοι ως ένδειξη σαρκασμού, άλλοι ως αντίδραση σε κάτι που τους καταπιέζει, και άλλοτε γελούν δυνατά, τρανταχτά, ασυγκράτητα, άλλοτε δόλια, πονηρά, περιφρονητικά, ψυχρά, κοροϊδευτικά κ.λπ.

• Κάθε ηλικία γελά με διαφορετικά αστεία: τα παιδιά με τις εκπλήξεις, που στην ηλικία τους είναι πολλές, οι έφηβοι με τα θέματα-ταμπού και με τη σάτιρα των γονέων και των δασκάλων και οξυεπληκτικές με λεκτικά παιχνίδια, τη σάτιρα και, αν είναι αρκούντως ώριμοι, με τον ίδιο τους τον εαυτό.

• Η παρέα δεν είναι απαραίτητη για να γελάσουμε, έχει όμως διαπιστωθεί ότι γελάμε περισσότερο με το ίδιο αστείο αν γίνεται παρουσία άλλων. Επίσης, γελάμε κατά μέσον όρο 30 φορές περισσότερο με παρέα σε σχέση με τις μοναχικές στιγμές μας.

Διαφορετικές, λοιπόν, καταστάσεις και η διαφορετική αντίληψη των πραγμάτων από διαφορετικούς ανθρώπους υποκινούν γέλιο διαφορετικής ποιότητας. Έτσι, **το γέλιο είναι συνάρτηση αφενός εξωτερικών παραγόντων**, που οδηγούν στην αιφνίδια ανατροπή της τάξης των πραγμάτων, και **αφετέρου της ιδιοσυγκρασίας του ανθρώπου**.

Η σημασία του γέλιου

Το γέλιο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή του ανθρώπου. Συγκεκριμένα:

- **Επιδρά ευεργετικά στη σωματική υγεία** του ανθρώπου, καθώς ενισχύει την άμυνα του οργανισμού και χαρίζει σωματική ευεξία:
 - τονώνοντας την κυκλοφορία του αίματος και ενισχύοντας τη λειτουργία της καρδιάς, συμβάλλοντας στην καλύτερη οξυγόνωση του οργανισμού, κινητοποιώντας τους μύς του σώματος.
 - τονώνοντας τη λειτουργία του νευρικού συστήματος και αποφορτίζοντας το σώμα από την ένταση.
- Γι' αυτό όλοι οι γιατροί προτρέπουν τους ανθρώπους να γελούν, επιβεβαιώνοντας την αλήθεια της ρήσης «Το γέλιο μακραίνει τη ζωή».

Το γέλιο είναι ένα είδος εσωτερικού τζόκινγκ: ανεβάζει την πίεση ώστε να αυξηθεί την παροχή οξυγόνου και αίματος στους ιστούς. Αλλάζει τον κύκλο της αναπνοής ώστε να γίνεται εισπνοή περισσότερο οξυγόνου και εκπνοή περισσότερο διοξειδίου του άνθρακα. Με το γέλιο μπορεί να κινηθούν 400 διαφορετικοί μύες στο σώμα μας! Οι μύες όλου του σώματος τεντώνονται και χαλαρώνουν με τον ίδιο τρόπο που παρατηρείται σε ασκήσεις κατά του στρες και στη γιόγκα. Αν κανείς μπορούσε να γελάει τρανταχτά επί μία ολόκληρη ώρα, θα έκαιγε 500 θερμίδες! Όταν γελάμε, εκκρίνονται στον εγκέφαλό μας ενδορφίνες, ουσίες που επίσης εκκρίνονται με τη φυσική άσκηση και σχετίζονται με τη γενικότερη ευεξία μας. Έρευνες δείχνουν ότι οι άνθρωποι με καλή αίσθηση του χιούμορ έχουν και καλό ανοσοποιητικό σύστημα.

Λ. Βάρβογλη, εφημ. Το Βήμα, 05/08/2001

- **Επιδρά καταλυτικά στην ψυχολογία** του ανθρώπου, καθώς:
 - του προσφέρει διέξοδο και ανακούφιση από τα προβλήματα και την πίεση της καθημερινότητας, τον βοηθά να εκτονωθεί, τον χαλαρώνει και τον κάνει πιο ξένοιαστο και ανέμελο.
 - τον οπλίζει με αισιοδοξία και θετική διάθεση απέναντι στη ζωή.
 - συμβάλλει στην εσωτερική του ισορροπία, τονώνοντας την αυτοπεποίθησή του.
- **Συμβάλλει στην ανάπτυξη της κοινωνικότητας** του ατόμου, καθώς:
 - καταργεί τις τυπικότητες και τις συμβάσεις.

– δημιουργεί κλίμα οικειότητας και αμεσότητας, που επιτρέπει την προσέγγιση των ανθρώπων.

• **Συντελεί στην πνευματική αναβάθμιση**, στην **αισθητική καλλιέργεια** και στην **ανάπτυξη της κριτικής σκέψης** του ανθρώπου, καθώς:

– ευνοεί τον προβληματισμό, τη μάθηση και προβάλλει το ωραίο.

– ευαισθητοποιεί, καταγγέλλει, αμφισβητεί, ασκεί κοινωνική και πολιτική κριτική.

Το γέλιο και το χιούμορ αποκαλύπτουν άτομο που διαθέτει κριτική σκέψη και πνευματική καλλιέργεια. Γιατί μόνο ένα τέτοιο άτομο διαθέτει όχι μόνο την ικανότητα να δεισδύει στην πραγματικότητα και να αντιλαμβάνεται τη σοβαρότητα διάφορων καταστάσεων αλλά και την ευρηματικότητα να τις παρουσιάζει από την αστεία πλευρά τους. Επίσης, μόνο ο κριτικός νους μπορεί να αντιληφθεί και να κατανοήσει το χιούμορ και τις λεπτές αποχρώσεις του.

• **Λειτουργεί ευεργετικά στον εργασιακό χώρο**, καθώς:

– ευνοεί την ανάπτυξη ομαλών σχέσεων μεταξύ των εργαζομένων και, κατά συνέπεια, ενισχύει τη συνοχή και τη συνεργατικότητα των εργασιακών ομάδων. Έτσι, δημιουργεί ευχάριστο κλίμα στον εργασιακό χώρο και καθιστά τον εργαζόμενο πιο παραγωγικό.

– δημιουργεί κλίμα συμπάθειας και κατανόησης μεταξύ των συναλλασσομένων στις διάφορες υπηρεσίες, γεγονός που συμβάλλει άμεσα στην ομαλή διεκπεραίωση κάθε έργου.

• **Λειτουργεί ευεργετικά στην εκπαιδευτική διαδικασία**, καθώς:

– καθιστά το μάθημα ελκυστικό και ενδιαφέρον, απομακρύνοντας την ανία της σοβαροφάνειας.

– ευνοεί την προσέγγιση του διδάσκοντα με τους μαθητές, καθώς και των μαθητών μεταξύ τους, δημιουργώντας έτσι φιλικό κλίμα στη σχολική τάξη και συμβάλλοντας στην ύπαρξη του διαλόγου ως του καθοριστικού στοιχείου της διδακτικής μεθοδολογίας. – απομακρύνει από τους μαθητές τον φόβο και την ανασφάλεια που δημιουργεί το αυταρχικό και ανταγωνιστικό κλίμα στην τάξη, συμβάλλοντας στην ψυχολογική τους τόνωση, στην ανάπτυξη του συναισθηματικού και πνευματικού κόσμου τους και, κατ' επέκταση, στην ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους.

Η απουσία ή ο εκφυλισμός του γέλιου και τα αίτιά τους

- Δυστυχώς, διαπιστώνουμε ότι στις μέρες μας γελάμε όλο και λιγότερο ή ότι **το γέλιο, σε αρκετές περιπτώσεις, αντί να ωφελεί, βλάπτει**, καθώς εκφυλίζεται σε:
 - εξευτελισμό, προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας.
 - χυδαιότητα και καταγινισμό ύβρεων.
 - επίδειξη ανευθυνότητας, αναισθησίας, χλευαστικής διάθεσης (π.χ. όταν γελάμε με

τα προβλήματα άλλων, όταν ειρωνευόμαστε και προκαλούμε πόνο στους άλλους, για παράδειγμα με ρατσιστικά ανέκδοτα κ.λπ.).

- λαϊκισμό (π.χ. στην τέχνη), οπότε ταυτίζεται με το γέλιο και οδηγεί στην αποχάυνωση.

- **Τα αίτια για την απουσία ή τον εκφυλισμό του γέλιου είναι:**

- οι δυσκολίες της σύγχρονης ζωής, καθώς οι έντονοι ρυθμοί, το άγχος, τα σοβαρά κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά κ.ά. προβλήματα έχουν μετατρέψει τον άνθρωπο σ' ένα μοναχικό, αλλοτριωμένο και καταθλιπτικό ον, που έχει ξεχάσει να χαιρείται και να γελά.

- ο ενδόμυχος φόβος πολλών ανθρώπων ότι το γέλιο και η ευθυμία φανερώνουν έλλειψη σοβαρότητας, υπευθυνότητας και υψηλού ήθους. Έτσι, πολλοί αποφεύγουν να γελάσουν ή να χαμογελάσουν, συνήθως στο εργασιακό περιβάλλον ή γενικά σε περιβάλλον που δεν είναι τόσο οικείο, για να καλύψουν την ντροπή, τη νευρικότητα ή την ανασφάλειά τους.

- η προβολή από τα ΜΜΕ κυρίως της τυποποιημένης, εμπορευματοποιημένης διασκέδασης, όπου το γέλιο ευτελίζεται, μετατρέπεται σε γέλιο κατά παραγγελία και όχι σε αυθόρμητη αντίδραση.

- η απουσία πνευματικής και αισθητικής καλλιέργειας, καθώς και η έλλειψη ηθικών αξιών, που οφείλονται στην απουσία ανθρωπιστικής παιδείας και αγωγής και στον σύγχρονο τρόπο ζωής (άγχος, έντονοι ρυθμοί, υπερεργασία, έλλειψη ελεύθερου χρόνου). Αυτά κάνουν τον άνθρωπο αδιάφορο, συναισθηματικά ανάλγητο, να ενδιαφέρεται μόνο για την απόκτηση υλικών αγαθών, να υιοθετεί ρηχά πρότυπα ζωής, να διακατέχεται από στερεότυπα και προκαταλήψεις. Έτσι, εύκολα γελά άκριτα με ρατσιστικά ανέκδοτα, με χυδαίους κάθε είδους και, ως πειθήνιος θεατής ή ακροατής χαμηλού πνευματικού επιπέδου, γελά ακόμα και όταν δεν συντρέχει λόγος. Η μετατροπή πολλών ανθρώπων σε κυνικά και ανερμάτιστα όντα έχει αισθητό αντίκτυπο στην ποιότητα του γέλιου.

Προϋποθέσεις του «ποιοτικού» γέλιου

Η ποιότητα στο γέλιο που επιζητείται στη σύγχρονη εποχή απαιτεί:

- **παιδεία**, ανώτερο ήθος, ευαισθησία, ψυχική ευγένεια.
- **καλλιέργεια της αισθητικής** μέσω της επαφής με την υψηλής ποιότητας τέχνη και τη γνήσια ψυχαγωγία.
- **απόρριψη του φτηνού, χυδαίου και μηχανικού γέλιου.**
- **διαπαιδαγώγηση από τους φορείς κοινωνικοποίησης** (σχολείο, οικογένεια, ΜΜΕ, πνευματικοί άνθρωποι), που είναι σε θέση να συμβάλλουν στην αισθητική καλλιέργεια μέσα από την προβολή του αυθεντικού γέλιου με κοινωνική ευαισθησία και ανατρέχοντας στην πολιτιστική μας κληρονομιά (π.χ. με την απόρριψη ευτελών προγραμμάτων/θέ-

σμάτων που προσβάλλουν την αισθητική και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, με την εισαγωγή ευθυμογραφμάτων και άλλων κωμικών κειμένων στη διδασκαλία κ.λπ.).

- **βελτίωση των συνθηκών ζωής** (κοινωνικών, οικονομικών κ.λπ.), ώστε ο σύγχρονος άνθρωπος να έχει γαλήνη στο πνεύμα και στην ψυχή, να διώξει τον φόβο και την ανασφάλεια που καθημερινά τον δηλητηριάζουν και έτσι να μπορεί να αντιμετωπίζει με χιούμορ και ευθυμία τις διάφορες καταστάσεις της ζωής.

Κόμικς

Προσδιορισμός της έννοιας

Η λέξη **κόμικς** (< αμερ. *comics*) προέρχεται από την ελληνική λέξη κωμικός, καθώς οι πρώτες ιστορίες κόμικς ήταν κωμικού περιεχομένου. Τα κόμικς, λοιπόν, είναι σειρές ασπρόμαυρων ή έγχρωμων σκίτσων που διηγούνται ιστορίες ποικίλου περιεχομένου και είτε δημοσιεύονται σε εφημερίδες και περιοδικά -σε συνέχειες ή ως αυτοτελείς ιστορίες- είτε αποτελούν ανεξάρτητες εκδόσεις. Τα σκίτσα είναι συνήθως τοποθετημένα σε οριζόντια διάταξη και συνδέονται νοηματικά μεταξύ τους, καθώς το ένα συνεχίζει το νόημα του άλλου. Επομένως, **κύριο χαρακτηριστικό των κόμικς είναι η εικόνα**, ενώ ο λόγος λειτουργεί συμπληρωματικά, τοποθετημένος σε λεζάντες, που, όποτε υπάρχουν, είναι ενταγμένες μέσα σε κάθε εικόνα-σκίτσο (*συνεφάκια*).

Τα κόμικς διακρίνονται σε διάφορα **είδη** με βάση:

- α) το περιεχόμενό τους, οπότε έχουμε κόμικς περιπέτειας, επιστημονικής φαντασίας, αστυνομικά, ιστορικά, βιογραφικά, ερωτικά κ.ά.
- β) το κοινό στο οποίο απευθύνονται, οπότε έχουμε κόμικς για παιδιά και κόμικς για ενήλικους.
- γ) την έκτασή τους, οπότε έχουμε τα λεγόμενα *κόμικ στρίπς* (*comic strips*), που δημοσιεύονται σε εφημερίδες ή περιοδικά και στα οποία μια μικρή «ιστορία» ξετυλίγεται μέσα σε τρία ή τέσσερα καρέ, κάνοντας ένα σύντομο πολιτικό ή κοινωνικό σχόλιο, και τα περιοδικά ή τα ολόκληρα άλμπουμ-βιβλία κόμικς, όπου παρουσιάζονται εικονογραφημένες ολόκληρες ιστορίες που εκτείνονται σε πολλές σελίδες.

- δ) τη χώρα καταγωγής των δημιουργών τους, που με την ιδιαίτερη τεχνολογία τους έχουν δημιουργήσει πολλές και διαφορετικές «σχολές». Έτσι, έχουμε τα αμερικάνικα, τα γαλλικά, τα ιαπωνικά, τα ελληνικά κ.λπ. κόμικς.

③

ΥΛΙΚΟ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «ΕΠΙΧΑΙΡΟΣ ΛΟΓΟΣ»
Δ. Κελαβρουζιώτου, Θ. Ντρίνια, Α. Στράου